

سوره مؤمنون

آیه ۱ تا ۱۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾
وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾
وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْعَادُونَ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ
صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ
هُمُ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

به نام خداوند هستی بخش مهربان

حقا که مؤمنان رستگار شدند. (۱) همانها که در نمازشان فروتن اند. (۲) و آنان که از بیهوده رویگردانند. (۳) و آنان که زکات انجام می دهند. (۴) و آنان که دامن خویش را نگه می دارند. (۵) مگر درباره همسران و کنیزان زر خریدشان که آنان نکوهیده نیستند. (۶) و هر که فراتر از آن جوید، چنان کسانی از حلال به حرام تجاوز کرده اند. (۷) و آنان که پاسدار امانت‌ها و پیمان خویش اند. (۸) و آنان که به نمازهایشان مواظبت می کنند. (۹) آنان همان وارثان اند. (۱۰) که بهشت را به ارث می برند. (۱۱)

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

قطعا مؤمنان رستگار شدند. آنان که در نماز خشوع دارند.

نکته ها:

* در قرآن مشابه آیه « قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ »، دو آیه دیگر نیز آمده است: یکی در سوره شمس: « قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا » و دیگری در سوره اعلی: « قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى » که هر دو درباره رستگاری پاکان است. آری، جوهر ایمان، تزکیه نفس و پاک کردن روح و روان از زشتی‌ها و پلیدی‌هاست تا زمینه برای تابش نور الهی در جان آدمی فراهم گردد.

* هدف تمام برنامه‌های اسلام، فلاح و رستگاری است. احکام دین برای رسیدن به تقواست: « لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ »^۱ و تقوا راه وصول به فلاح است: « وَأَتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ »^۲. جالب آنکه آخرین هدف اسلام، در نخستین شعار آن آمده است: «قولوا لا اله الا الله تفلحوا؛ به یگانگی خداوند اقرار کنید تا رستگار شوید.»

* هر شبانه‌روز، در اذان و اقامه نمازهای یومیه، جمله « حَى عَلَى الْفَلَاحِ » را بیست بار بر زبان می‌آوریم و هدف نهایی را که فلاح و رستگاری است با فریاد رسا اعلام می‌کنیم، تا راه را گم نکنیم.

* اسلام می‌گوید: « قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ »؛ کسانی رستگارند که ایمان داشته باشند. ولی کفر می‌گوید: « قَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى »^۳، هر کسی زور و برتری دارد رستگار است.

«فلاح» به معنای رستن است. شاید دلیل اینکه به کشاورزی، «فلاح» می‌گویند آن باشد که زمینه رستن دانه را فراهم می‌کند. دانه که در خاک قرار می‌گیرد، با سه عمل خود را نجات می‌دهد و به فضای باز می‌رسد؛ نخست آنکه ریشه خود را به عمق زیاد زمین بند می‌کند؛ دوم آنکه مواد غذایی زمین را جذب می‌کند؛ سوم آنکه خاک‌های مزاحم را دفع می‌کند. انسان هم برای رهایی خود و رسیدن به فضای باز توحیدی و نجات از تاریکی‌های مادیات و هوسها و طاغوت‌ها باید همان سه عمل را انجام دهد: ریشه عقاید خود را از طریق استدلال محکم کند؛ از امکانات خدادادی آنچه را برای تکامل و رشد معنوی اوست جذب کند؛ دشمنان و مزاحمان را کنار زند و هر معبودی جز خدا را دفع کند تا به فضای باز توحیدی برسد.

❏ شخصی در حال نماز با ریش خود بازی می‌کرد، پیامبر اکرم (ص) فرمود: اگر او در دل خشوع داشت، در عمل اینگونه نماز نمی‌خواند.^۴

❏ امام صادق (ع) فرمود: از نشانه‌های خشوع در نماز، فرو نهادن و پایین انداختن چشم است.^۵

پیام ها:

۱. رستگاری مؤمنان، حتمی است: « قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ »؛
۲. ایمان شرط و نشانه‌هایی دارد: « الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ... »؛
۳. نماز، در رأس برنامه‌های اسلامی است: « فِي صَلَاتِهِمْ »؛
۴. در نماز، حالت و کیفیت مهم است: « خَاشِعُونَ ».

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

و آنان که از (سخنان و کارهای) بیهوده رویگردانند.

نکته ها:

- ❏ «لغو» به کار و سخن بیهوده گویند و پرهیز از لغو، ارزش و کمالی است که قرآن دربارهٔ خوبان اهل کتاب می‌فرماید: «إِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ ...»^۶؛ هر گاه سخن بیهوده‌ای بشنوند، از آن اعراض کنند.
- ❏ اعراض از اهل لغو، نباید با بدگویی و تندخویی همراه باشد؛ چنان که در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: « وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا »^۷؛ مؤمنان در برخورد با لغو، با کرامت و بزرگواری از آن می‌گذرند.
- ❏ در روایات، آنچه موجب غفلت انسان از یاد خدا و توجه به امور پست مادی و لهو و لعب گردد، از مصادیق لغو شمرده شده است.^۸

پیام ها:

۱. نشانهٔ مؤمن، دوری از لغو است. مؤمن باید در تمام کارها و سخنان خود، هدف صحیح داشته باشد: « وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ »
۲. دوری از لغو، به اندازه‌ای مهم است که بین نماز و زکات ذکر شده است: « فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ - عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ - لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ »

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾

و آنان اند که زکات می پردازند.

نکته ها:

❏ «زکات» در لغت، به معنای رشد و نمو و پاکیزگی است و در اصطلاح، نوعی مالیات شرعی و از ارکان و واجبات دین است.

پیام ها:

۱. اهیت زکات در اسلام مانند اهمیت نماز است. در ۲۸ آیه قرآن، نماز و زکات در کنار هم آمده است: « فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ. لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ».
۲. ایمان به تنهایی کافی نیست، عمل هم لازم است: « الْمُؤْمِنُونَ ... فَاعِلُونَ »
۳. زکات، یکی از پنج ستونی است که بنای اسلام بر آن استوار گردیده است؛
۴. پیامبر اکرم (ص) افرادی را که زکات نمی دادند، از مسجد بیرون کرد؛ زیرا نماز و زکات با هم است، نه جدا از هم؛
۵. حضرت مهدی (ع) در انقلاب بزرگ خود، با تارکان زکات برخورد می کند؛
۶. کسی که زکات ندهد، هنگام مرگ به دین اسلام از دنیا نمی رود؛ از این روی از خداوند می خواهد که او را به دنیا بازگرداند تا جبران کند، اما مهلت او پایان یافته است؛
۷. امام صادق (ع) فرمود: اگر مردم زکات واجب خود را بدهند، هیچ فقیری در زمین باقی نمی ماند.^۹

وَالَّذِينَ هُمْ لِأُزْوَاجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

آنان که دامان خود را حفظ می‌کنند. مگر در مورد همسرانشان یا کنیزانی که به دست آورده‌اند، که (در این موارد) ملامتی بر آنان نیست.

فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

پس هر که فراتر از این را طلب کند، متجاوز است.

نکته‌ها:

❑ نیاز جنسی، همچون دیگر نیازهای غریزی انسان، امری است که خداوند در نهاد بشر قرار داده و راه درست ارضای آن را باید خداوند تعیین کند. برخلاف راهبان که این غریزه را امری پلید و شیطانی دانسته و لازمهٔ تقرب به خداوند را ترک آن می‌دانند و یا در مقابل، شهوت‌پرستانی که هیچ حد و مرزی را در ارضای این غریزه نمی‌شناسند، خداوند راه میانه را در برابر انسان قرار داده و او را به ازدواج دعوت کرده است؛ ازدواجی که هم نیاز جنسی همسران را برآورده می‌سازد و هم بقای نسل بشر را تضمین می‌کند.

❑ نظام برده‌داری که به دنبال بروز جنگ‌ها میان اقوام و قبایل مختلف پدید آمده؛ قرن‌ها پیش از اسلام و پس از اسلام در میان همهٔ ملل دنیا وجود داشته است و اسلام نمی‌توانست به یکباره آن را نفی کند و یا در جنگ با کافران؛ به صورت یک جانبه آن را ملغی سازد. بنابراین اسلام با وضع قوانینی، راه را برای آزادی بردگان فراهم ساخت؛ چنان که اگر کسی در ماه رمضان، روزهٔ خود را به عمد می‌خورد، باید شصت برده آزاد می‌کرد. نیاز جنسی بردگان و کنیزان نیز براساس ضوابط و قوانین مشخصی برآورده می‌گشت تا جامعه دچار آلودگی نگردد. کنیزان پاکدامن چنان جایگاهی در اسلام دارند که قرآن ازدواج با آنان را بهتر از ازدواج با دختران آزاد غیرمؤمن دانسته^۱ و مادر برخی امامان معصوم همچون حضرت مهدی (ع) کنیز بوده‌اند.

پیام‌ها:

۱. پاکدامنی، شرط ایمان و آلودگی نشانهٔ ضعف ایمان است: «لِأُزْوَاجِهِمْ حَافِظُونَ»؛
۲. غریزهٔ جنسی، طغیانگر است و به کنترل و حفاظت نیاز دارد: «حَافِظُونَ»؛
۳. در ارضای غریزهٔ جنسی، محدودیت لازم است، ولی ممنوعیت خلاف فطرت است: «حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ»؛
۴. ازدواج، راهکار اسلام برای ارضای نیروی جنسی است: «إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ»؛

۵. جوانی که با عنوان آزادی جنسی و از روی راحت‌طلبی ازدواج را ترک می‌کند و یا به تأخیر می‌اندازد، قابل ملامت است؛ نه آنکه به جای گناه و روابط نامشروع، تن به ازدواج می‌دهد: «فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مُلْمِئِينَ»؛

۶. هر گونه راهی غیر از ازدواج، برای ارضای نیاز جنسی، تجاوز به حدود الهی است: «فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ».

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿۸﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿۹﴾

آنان که امانت‌ها و پیمان‌های خود را رعایت می‌کنند و بر نمازهای خود مواظبت دارند.

أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿۱۰﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۱﴾

آنان وارثان‌اند. کسانی که بهشت برین را ارث می‌برند و در آن جاودانه خواهند ماند.

نکته‌ها:

❏ «فردوس» به معنای بوستان، برترین جای بهشت است^{۱۱} که خداوند آن را به مؤمنان واقعی عطا می‌کند.

❏ در قرآن و روایات بر امانت‌داری تأکید بسیار شده که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

* قرآن کریم برخی از اهل کتاب را که امانتدار هستند، می‌ستاید: «وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِفِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ»^{۱۲}؛

اگر به برخی از اهل کتاب، مال فراوانی به امانت بسپاری، آن را به تو بر می‌گرداند؛

* در روایات می‌خوانیم: به نماز و روزه و حج مردم ننگرید، به صداقت و امانت‌داری آنان نظر کنید^{۱۳}؛

* پیامبر اکرم (ص) در آخرین لحظه‌های عمر خود به علی (ع) فرمود: «أَدِّالَاءَ مَانَةَ إِلَى الْبِرِّ وَالْفَاجِرِ فِيمَا قَلَّ وَجَلَّ»^{۱۴}؛

امانت را به صاحبش برگردان، نیکوکار باشد یا گناهکار، آن چیز، با ارزش باشد یا کم ارزش.»

پیام‌ها:

۱. مؤمن، متعهد است. خلف وعده و خیانت در امانت، نشانه ضعف ایمان است: «لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ»؛

۲. اسلام، تنها نماز و روزه نیست، رعایت قوانین اخلاقی و اجتماعی نیز جزئی از اسلام است: «لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ»؛

۳. در معرفی سیمای مؤمنان، نماز هم در ابتدا مطرح شد: « فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ » و هم در پایان: « عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ». این تکرار و تأکید، نشان اهمیت نماز است؛

۴. بهشت را به بها دهند، نه بهانه. تنها، کسی که اوامر الهی را انجام داد، به بهشت وارد می شود؛ امید و آرزو، انسان را بهشتی نمی کند: « أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ».

دیگر ویژگی رستگاران

۱. اهل عبادت و کارهای نیک اند: « وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ »^{۱۵}؛ پروردگارتان را پرستش کنید و کارهای نیک انجام دهید، شاید رستگار شوید.

۲. دوری کنندگان از بخل اند: « وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ »^{۱۶}؛ هر کس نفس خویش را از بخل دور بدارد، اهل رستگاری است.

۳. اهل ذکر کثیرند: « وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ »^{۱۷}؛ خدا را بسیار یاد کنید تا رستگار شوید.

۴. تقوا پیشگان اند: « فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ »^{۱۸}؛ ای خردمندان، تقوا پیشه کنید تا رستگار شوید.

۵. در زمره مجاهدان اند: « وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ »^{۱۹}؛ در راه خدا جهاد کنید تا رستگار شوید.

۶. به درگاه خدا توبه می کنند: « تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ »^{۲۰}؛ ای اهل ایمان، همگی به درگاه خداوند توبه کنید تا رستگار شوید.

فهرست منابع:

۱. بقره/ ۱۸۳
۲. آل عمران/ ۱۳۰
۳. طه/ ۶۴
۴. محمدبن محمدرضا قومی مشهدی، تفسیر کنزالذائق، ج ۹، ص ۱۵۹
۵. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۸۱، ص ۲۶۴
۶. قصص / ۵۲-۵۵
۷. فرقان / ۷۲
۸. عبدعلی بن جمعه عروسی حویزی، تفسیر نورالثقلین، ج ۳، ص ۵۲۹
۹. برای توضیح بیشتر به کتاب زکات از همین مؤلف مراجعه کنید.
۱۰. بقره/ ۲۲۱
۱۱. جلال الدین عبدالرحمن سیوطی، تفسیر درالمنثور، ج ۵، ص ۹
۱۲. آل عمران/ ۷۵
۱۳. میزان الحکمه و سفینه البحار، واژه «امانت»
۱۴. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۲۷۴
۱۵. حج / ۷۷
۱۶. حشر / ۹
۱۷. انفال / ۴۵
۱۸. مائده / ۱۰۰
۱۹. مائده / ۳۵
۲۰. نور / ۳۱

منبع:

- محسن قرائتی، تفسیر قرآن کریم (آیات برگزیده)، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۲.